The analyzed sources of personal origin provided diverse, rich, and in some cases unique factual material on the history of Ukrainian merchants, but they still require a critical analysis using a wide range of sources techniques.

Key words: *materials of personal origin, travellers' notes, memoirs, diaries, merchants, the Dnieper Ukraine.*

УДК 792(477.62-2)"1946/1960"(045)

О.О. Демідко

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАРІУПОЛЯ (1946–1960-ті рр.)

У статті розглянуто особливості розвитку театрального мистецтва Маріуполя протягом 1946 – 1960-х років. Описано заходи радянської влади, спрямовані на відновлення контролю за театральною справою, ослабленого під час війни. Висвітлено причини припинення діяльності маріупольського театру наприкінці 1940-х років. Проаналізовано основні тенденції розвитку маріупольського театру у 1960-ті роки, творчі пошуки режисерського та акторського складу.

Ключові слова: *театральне життя, Маріуполь, політика, культура, репертуар, гастролі.*

Об'єктивна картина розвитку вітчизняної культури може бути відтворена шляхом аналізу культурних процесів, що відбувалися не тільки в центрі країни, а й у найвіддаленіших її куточках. З-поміж низки проблем сьогодення нового осмислення потребує вивчення театрального мистецтва Північного Приазов'я як самобутнього художнього феномену. Особливе місце у розвитку театральних традицій регіону посідає маріупольський театр, який має своєрідну історичну долю. Дослідження витоків, становлення та розвитку театру Маріуполя є важливими для розуміння усіх складностей розвитку театрального процесу в Україні, уможливлює сучасну інтерпретацію вітчизняної культури в її регіональних вимірах.

Проблемі розвитку театрального життя Маріуполя у другій половині XX ст. присвячена незначна кількість досліджень, в яких висвітлено окремі аспекти діяльності маріупольського театру. Фрагментарно подається інформація про розвиток самодіяльних театральних колективів у Маріуполі протягом 1950–1960-х років у статті О. Дьякової [2]. У «Науковій довідці з історії Маріупольського театру» Л. Чуприк [19] розглянуто широке коло питань, що характеризують загальний стан театрального мистецтва у досліджений період, висвітлено тогочасний репертуар та особливості гастрольної діяльності театрального колективу Маріуполя. Завдяки книзі спогадів С. Бурова та С. Отченашенко [1], яка містить важливий фактичний матеріал, вдалося відновити багато подій та імен видатних акторів і режисерів, що працювали в Маріуполі з 1960 р. Загальні особливості розвитку театральної культури України у другій половині XX ст., специфіку ідеологічного напрямку діяльності театрів та основні досягнення у театральній справі розглянуто у дослідженні В. Заболотної [3]. Водночас висвітлення роботи театру у вказаний період здійснювалося здебільшого засобами масової інформації на шпальтах періодичних видань міста. Отже, насьогодні феномен театральної культури Маріуполя недостатньо вивчений. Відсутність комплексного культурологічного дослідження з обраної теми дає змогу констатувати

актуальність та необхідність ґрунтовних мистецтвознавчих розвідок, присвячених маріупольському театру.

Мета статті – дослідити особливості розвитку театральної культури Маріуполя у післявоєнний період, який розпочався з 1946 р. і характеризується відновленням контролю за театральною справою, ослабленого під час війни та разом з цим висвітлити загальні тенденції розвитку театрального мистецтва Маріуполя протягом 1950–1960-х років, у період помітного пожвавлення і творчої активності театрального життя міста.

Наукова новизна визначається тим, що у статті вперше введено до наукового обігу нові матеріали, що дозволило виявити та систематизувати нововиявлені факти з історії маріупольського театру; набуло подальшого розвитку дослідження регіональної специфіки української театральної культури.

Друга половина 1940-х років пов’язана з початком змін в ідеологічній політиці. Головні зусилля державного апарату СРСР були спрямовані на досягнення цілковитої слухняності і «соціалістичної» однодумності суспільства [3, с. 534]. Саме тому театральний процес України розвивався за схожим сценарієм: одноманітність репертуару (афіші були однаковими по всій країні), дотримання принципів сценічного реалізму К. Станіславського, використання ілюстративності в декораціях. Відмінною рисою театральних труп на той час був лише рівень професіоналізму режисури і акторів.

Вільний вибір творів для постановок із врахуванням потреб і смаків глядачів заборонявся комуністичними ідеологами. Театр був змушений мати в репертуарі роботи певних драматургів, неодмінно зважаючи на знаменні дати та ювілеї видатних діячів культури. Водночас театральні заклади цілеспрямовано оволоділи «методом соціалістичного реалізму», а це часто призводило до необґрунтованого побутивізму і натуралізму заради відображення правди життя. Через подібний стан творчих справ постановкам часто бракувало досконалості, яскравої образності, глибини думки. За виконанням планових наказів Міністерство культури УРСР ретельно стежило, тому часом вистави готувалися похапцем, якість відсувалась на другий план. Слід визнати, що й публіка після пережитого воєнного лихоліття була не надто вимогливою, раділа самій можливості відвідати театр.

На початку 1946 р. на сцені Маріупольського Державного драматичного театру ставили переважно російську та радянську класику: «Іванов» А. Чехова, «Так і буде» К. Симонова, «Маскарад» М. Лермонтова, «Анна Кареніна» Л. Толстого [8, с. 2].

У святкові дні у Маріуполі працював не тільки професійний театр, але й самодіяльні гуртки, що підвищувало загальний рівень художньої культури міста. Кожна вистава була незвичайною, теми – злободенними як для акторів, так і для глядачів. Маріупольська театральна трупа з гастролями виступала у Краматорську, Артемівську.

У серпні 1946 р. Оргбюро ЦК ВКП(б) приймає Постанову «Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення». У ній партія визнала стан репертуару театрів незадовільним і «з усією різкістю і прямотою» вимагала від радянської драматургії і радянського театру активного втілення комуністичних ідеалів у мистецтві, самовідданого служіння справі комуністичного виховання мас.

На початку 1947 р. «Приазовский рабочий» надрукував статтю заслуженого артиста РРФСР, голови комісії культосвітроботи при міськвиконкомі А. Ходирева, який підкреслив, що «реалізуючи рішення ЦК ВКП(б) «Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення» колектив нашого театру в новому році мобілізує всі свої творчі сили для створення спектаклів високого ідейно-художнього змісту» [18, с. 3].

З початком нового сезону, восени 1947 р., міський театр на чолі з художнім керівником театру, заслуженим артистом РРФСР А. Ходиревим підготував нові вистави: «Хліб наш насущний» і «Молода гвардія». Остання користувалася особливим успіхом серед глядачів. У пресі відзначалася майстерність і талановита гра М. Нестеренка, Ф. Фомічевої, Н. Локтіонової, В.Сороки, В. Пацерина, Н. Рулєва, Д. Ростовцева та ін. [9, с. 1].

У газеті «Приазовский рабочий» за 10 квітня 1948 р. була надрукована стаття директора театру М. Райгородецького, в якій зазначалося, що «маріупольський театр, як і багато інших театрів країни, переведений на роботу без дотації» [16, с. 2]. Економічні труднощі змусили вжити більш рішучих заходів: заробляти гроші для свого утримання, ставити більше вистав, а також безпосередньо займатися заповненням глядацької зали та популяризацією театрального мистецтва в місті.

Наприкінці 40-х років ситуація вкрай загострилась через нестачу фінансів та відсутність елементарних умов функціонування. На сторінках місцевої періодики за 1949 р. інколи ще з'являються згадки про театр, зате 24 грудня в «Приазовском рабочем», який було повністю присвячено святкуванню 70-річчя Сталіна, «оспівувалось», як місто відзначає цю дату: «На виставках, вечорах, концертах задіяні клуби, бібліотеки, кінотеатри, навчальні заклади, підприємства, краєзнавчий музей» [7, с. 2]. І ні слова про драматичний театр, хоча театр не міг би залишитися осторонь від такої грандіозної події. Виявляється, що у кінці 1949 р. Маріупольський театр припинив свою діяльність. Ймовірно, причин тут декілька: і брак коштів, і відсутність приміщення. Не останню роль зіграла горезвісна постанова від 1946 р., у якій йшлося і про те, що «у старій українській спадщині є чимало п'єс, які відображають життя неправильно і фальшиво, прикрашають минуле... проповідують віджилі ідеї та відсталі погляди...» [4, с. 269]. Разом з тим Маріуполь відносився до необласного міста, тому не мав права на існування постійної театральної трупи. Отже, театр закрили. Частина акторів роз'їхалася по інших театрах, решта влилася до складу Костянтинівського театру. Об'єднаний театр переїхав в Єнакієве і працював там як обласний російський драматичний театр ім. Пушкіна. А. Ходирев переїхав у Дніпропетровськ, де був призначений головним режисером обласного російського драматичного театру.

Проте театральне життя в Маріуполі не завмирало і в цей період. У місті гастролювали як невеликі театри, так і авторитетні, відомі на всю країну. Серед них: Московський драматичний театр ім. Станіславського, Ленінградський ВДТ ім. Горького, Київський Державний Республіканський театр юного глядача, Львівський обласний театр юного глядача ім. М. Горького, Харківський драматичний, Сталінський обласний театр ім. Артема, Дніпропетровський російський драматичний театр ім. О. Пушкіна, Єнакіївський театр російської драми ім. О. Пушкіна, Армавірський театр, Кримський російський драматичний театр ім. Горького, Сталінський Державний театр опери та балету, який ставив найкращі зразки оперного мистецтва та ін. [19, с. 13]. У репертуар театрів входили українська («Доки сонце вийде – роса очі виїсть» М. Кропивницького, «Наймичка», «Безталанна» І. Карпенка-Карого, «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненко), російська («Скажені гроші» О. Островського, «Останні» М. Горького, «Діти Ванюшина» С. Найдьонова), радянська («Любов Ярова» К. Треньова, «За другим фронтом» В. Собка, «Щастя П. Павленка,) та зарубіжна класична драматургія («Іспанський священик» Ф. Бомонта, Д. Флетчера, «Слуга двох панів» К. Гольдоні, «Отелло» В. Шекспіра).

Відсутність професійного театру в регіоні заповнювали колективи художньої самодіяльності. 50-ті роки стали часом розквіту самодіяльних колективів. Вистави йшли на сценах клубів і палаців культури «Азовсталь», «Будівельник», ім. Карла Маркса, Коксохім-заводу, клубу порту [2, с. 6]. У Маріуполі діяли як українські, так і

російські самодіяльні гуртки. Вибір репертуару і загальний розвиток в самодіяльних театральних колективах, як правило, був обумовлений художнім рівнем драматургії, талановитістю режисерів і творчими можливостями трупи. Соціальний склад аматорських драматичних колективів був досить різноманітним та включав в себе інтелігенцію, робітників, інженерів, службовців, домогосподарок. Однак всі вони були єдині в любові до театрального мистецтва та розумінні важливої громадської функції сцени. Керівники аматорських колективів підтримували творчу ініціативу учасників та за допомогою художніх засобів вдумливо й правдиво розкривали найважливіші проблеми сучасності.

Разом з тим маріупольців не полишала думка мати професійний театр. У номері «Приазовского рабочего» від 2 лютого 1955 р. з'явилася стаття за підписом голови міськвиконкому А. Лігачова «Майбутнє нашого міста», в якій зазначалося, що «…два Міністерства дали згоду на пайових засадах з 1956 р. фінансувати будівництво міського драматичного театру. Для цього вже підібрано архітектурний проект (повторного застосування). Міністерство культури України вирішило в першій половині поточного року підготувати проектну документацію театру» [6, с. 3].

Проект був розроблений архітекторами Київського Діпроміста О. Малишенком та О. Криловою за зразком полтавського обласного театру. Олександра Крилова – автор проекту, архітектор-художник Київського Діпроміста – схвально відгукнулась, що їй подобається, як втілюється проект у життя маріупольськими будівельниками. Будівництво театру почалося навесні 1956 р. У листопаді 1959 р. на сторінках міської газети повідомлялося, що «будівельники міста форсують спорудження міського театру. Зараз тут повним ходом йдуть внутрішні оздоблювальні роботи» [10, с. 4].

Згідно з чинними на той період правилами, новий театр могли побудувати лише в обласному центрі. Виходячи з цього положення, перспектив створення власного професійного театрального колективу у Маріуполя не було. Однак завдяки підтримці Донецька та колосальній роботі Костянтина Олейниченка, який на той час очолював міськом КПУ, все ж таки вдалося обійти цю директиву. В усіх клопотаннях мова йшла про створення обласного драматичного театру, а вже потім зазначалося, що з різних об'єктивних причин приміщення для нової установи культури доцільно звести у прилеглому Маріуполі. Саме з тих часів на афішах театру з'явилася назва: «Донецький російський драматичний театр», а в дужках – «місто Маріуполь» [1, с. 10].

18 травня 1960 р. виставою «Барабанщиця» розпочав роботу Обласний драматичний російський театр м. Жданова (далі Маріуполя). Колектив театру було утворено наприкінці 1950-х років шляхом об'єднання двох театрів: Кіровоградського і Єнакіївського. Театр спочатку базувався в Слов'янську і обслуговував весь Донбас, – виступав перед трудящими Краматорська і Горлівки, його вистави дивилися металурги Макіївки і Костянтинівки, шанувальники театрального мистецтва Єнакієве і Слов'янська. З творчим звітом театр виступав у Донецьку. Саме цей театр і приїхав навесні 1960 р. в Маріуполь, де з великим нетерпінням очікувалось відкриття сезону. Правда, новий театр виступав спочатку на літньому майданчику, але навіть це не вплинуло на загальне враження від роботи майстрів сцени [19, с. 16].

Нарешті було побудовано красиве, чудово обладнане приміщення для театру в стилі радянського монументального класицизму з великою кількістю ліпних декоративних елементів.

1 листопада 1960 р. міська газета повідомила: «Завтра – відкриття театру». Серед інших матеріалів виступи директора театру В. Раввінова і головного режисера, народного артиста УРСР П. Вєтрова, в яких йшлося про відповідальність акторів перед глядачем, про роботу над репертуаром. Трупа посилена новими акторами: це заслужені артисти УРСР А. Коженовська, Є. Вєтрова, М. Кисельова, артисти Ю. Кужелєв,

А. Губський, Є. Позднякова, Н. Клепак. А 2 листопада 1960 р. засяяли вогні нового театру – відбулося його урочисте відкриття. Від імені акторів виступив директор театру В. Раввінов, який зазначив, що «колектив театру намагатиметься йти в ногу з часом та створювати чудові образи наших сучасників». Ця подія стала справжнім святом для жителів міста, які так довго чекали цього дня. Гідним завершенням свята стала постановка спектаклю за п'єсою О. Арбузова «Іркутська історія» [11, с. 4].

Всього за театральний сезон 1960–1961 рр. було поставлено 15 п'єс. З них вісім з репертуару радянської драматургії, дві – з російської класики, чотири – зарубіжних авторів і одна – для дітей. Театр показав більш 3 700 вистав, прийнявши 221. 600 глядачів і перевиконавши план доходів на 54,6 тис. карбованців. Провідне місце в репертуарі театру посідала радянська драматургія. Багато разів бачили вогні рамп спектаклі «Іркутська історія», «Барабанщиця», «Сила кохання», «Шлях до щастя», «Павутина», «Куховарка», «Четверо під одним дахом», «Грози проходять». Різнопланові, злободенні, вони знаходили відгук у серці глядача, хвилювали його своєю правдою та емоційною наповненістю.

Важливе значення у формуванні творчого складу як єдиного театрального організму мало те, що на чолі його стояв П. Вєтров. Головний режисер театру будував роботу так, щоб весь склад трупи був зайнятий. Вже на перше читання п'єси «за столом» він приходив повністю підготовленим, заздалегідь бачив структуру спектаклю, викладаючи його зміст і сенс, розкривав глибину теми, давав своє трактування кожного образу. Разом з тим він не ігнорував думки інших. Великий репертуар давав можливість успішно здійснювати постановки не тільки на основній сцені, а й на виїздах в містах і районних центрах Донецької області. Все це приносило відповідні доходи – вистачало не тільки на заробітну платню, а й на премії. Незабаром навіть відмовилися від дотацій, що викликало незадоволення колег з інших театрів [10, с. 4].

Колектив театру також допомагав розвитку сценічного мистецтва драмгуртків підшефних районів, виступав з творчим звітом перед трудящими Володарська, Першотравневого, Новоазовського та ін. Для сільських глядачів цих районів було представлено 53 вистави.

Успішно проходили гастролі театру. Вистави користувалися незмінним успіхом у глядачів Сталіно (тепер Донецьк), Макіївки, Зугресу, Харцизька. Їх відвідало 53 тис. чоловік [15, с. 4].

Показово, що у новому сезоні театр гастролював у Києві. По закінченню гастролей, що проходили в залі, розрахованому на 2 200 глядачів, у Міністерстві культури УРСР відбулося обговорення вистав маріупольського театру. Критики схвально відгукнулися про гідну майстерність творчого колективу: зокрема відзначалось, що вистава «Фараони», підготовлена в чудовому динамічному стилі, багато й дотепно оформлена, справила незабутнє враження на глядачів. І в цьому велика заслуга постановника спектаклю, головного режисера театру, народного артиста УРСР П. Вєтрова [14, с. 4].

Творчими зусиллями головного режисера складався чудовий гармонійний колектив, який дуже скоро був помічений і на рівні республіканському, і навіть солідними театральними критиками в Міністерстві культури Москви. Актриса М. Алютова зазначала, що завдяки П. Вєтрову колектив працював з ентузіазмом, з великим бажанням, творчо й натхненно.

Після від'їзду П. Вєтрова до Луганська у 1963 р. в Маріуполі спектаклі продовжував ставити досвідчений режисер В. Кріпець («Одягнені каменем», «Василиса Мелентьєва», «Ніч місячного затемнення» та ін.).

У 1964 р. до Маріуполя приїхали яскраві творчі індивідуальності з великим театральним досвідом: режисер-постановник, заслужений артист України Михайло

Андрійович Шейко і народна артистка України Роза Іванівна Под'якова, які працювали на маріупольській сцені порівняно недовго: Михайло Андрійович – чотири роки, Роза Іванівна – на рік більше. Як згадувала М. Алютова, Михайло Шейко дуже швидко порозумівся з трупою. Його першою роботою була постановка «День народження Терези». Враховуючи те, що драматургічно п'єса була слабенькою, новий режисер ввів до вистави кубинські мелодії, кубинські танці, і спектакль вийшов яскравим та незабутнім [19, с. 23].

Переконливим свідченням ідейної та творчої зрілості колективу театру, його правильної лінії в мистецтві стала постановка заслуженого артиста УРСР М. Шейка «Шануй батька свого». Народний артист УРСР і заслужений артист УзРСР Б. Сабуров, відомий як актор великого комедійного дару, у цій виставі постав перед глядачем у дуже складній ролі Капитона Єгоровича. Бо треба було володіти всебічним талантом, щоб скупими виразними жестами, одним словом, інколи ходою передати складні процеси людської душі, моральний перелом, який відбувається під впливом спілкування з добрими і розумними серцями. Драма «Шануй батька свого» – велика творча перемога театру, безперечний успіх режисера-постановника М. Шейка [5, с. 4].

Влітку 1965 р. маріупольський театр представив свої вистави західноукраїнським глядачам. З 15 червня актори щодня давали дві вистави одночасно в Тернополі і Кам'янці-Подільському. Тернопільські рецензенти були щирими на позитивні відгуки. У пресі зазначалося, що «головний режисер маріупольського театру М. Шейко знайшов свій оригінальний ключ для трактування низки образів, багато сцен зіграні з вражаючою силою, схвильовано, емоційно...». Критики підкреслили талановиту гру заслуженої артистка УРСР Р. Под'якової, М. Алютової, А. Губського, народного артиста УРСР і заслуженого артиста УзРСР Д. Сабурова, Ю. Коршка, О. Свиридова та інших. Акторів зворушив дуже теплий, сердечний прийом тернопільських глядачів, котрі не скупилися на оплески, щиро висловлювали своє почуття вдячності [17, с. 4].

Після повернення у Маріуполь, колектив розпочав роботу над новими виставами: «Освідчення в ненависті» І. Штока, «Собака на сіні» Лопе де Вега, «В ніч місячного затемнення» М. Каріма, «Вдівець» О. Штейна, «Ще не вечір» В. Панової, «Заглянути в колодязь» Я. Волчека. Основну увагу театр приділив п'єсам радянських авторів, присвячених проблемам сучасників. Рівень майстерності колективу театру дозволяв взятися за твори шекспірівської драматургії, і розпочалась робота над здійсненням постановки однієї з кращих трагедій Шекспіра «Антоній і Клеопатра» [12, с. 4].

Директор маріупольського театру, І. Клименко, розповів кореспонденту «Приазовского рабочего» про гастрольне літо 1967 р. Іван Павлович зазначив, що театральна трупа міста знову побувала у західних областях України – Чернівецькій та Івано-Франківській. Глядачі з інтересом переглянули «Зикових» М. Горького, «Пастка» Е. Золя, «Собаку на сіні» і «Дурочку» Лопе де Вега, «Вдівця» А. Штейна і «Тяжке звинувачення» Л. Шейніна та інші. Гастролі завершилися традиційним творчим звітом у Донецьку. Щороку перед відкриттям сезону маріупольські актори виступали в обласному центрі [13, с. 4].

Таким чином, театральна справа Північного Приазов'я з другої половини 1940-х років відчула на собі ідеологічний тиск, контроль влади та розвивалася під гаслом соціалістичного реалізму. Але попри це і навіть перерву в стаціонарній діяльності у 1949 р., театральна культура міста продовжила свій розвиток завдяки гастрольним турам і унікальній творчості самодіяльних театральних гуртків Маріуполя. Впродовж 60-х років XX ст. у Маріуполі постав і розпочав роботу Обласний драматичний російський театр, що посприяло подальшому підйому творчої активності митців та пожвавленню театрального життя міста. Відкриття театру стало справжнім святом для маріупольців та було обумовлене загальноісторичним і культурним підґрунтям

Приазов'я. Репертуар трупи складався з п'єс визначних російських, зарубіжних та радянських драматургів. При всій складності творчого життя, маріупольський театр намагався вносити в мистецтво подих новаторських пошуків, його режисери йшли важким, нетерованим шляхом, поповнюючи репертуар сучасними, складними та сповненими суперечностей п'єсами, як і саме реальне життя людей.

Перспективи дослідження проблеми ми вбачаємо у подальшому виявленні нового фактичного матеріалу і об'єктивному висвітленні розвитку маріупольського театру. Запропоноване дослідження не вичерпує всіх питань, пов'язаних з театральним мистецтвом Маріуполя протягом 1946–1960-х рр., саме тому існує необхідність продовження вивчення розглянутої в статті проблеми. Виявлені в результаті дослідження факти можуть стати основою для подальшого аналізу феномену театральної культури Маріуполя і розкрити регіональну специфіку культурно-мистецьких процесів України.

Список використаної літератури

1. Буров С. Из истории Мариупольського театра (Годы, события, имена) / С. Буров, С. Отченашенко. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – 136 с. ; Burov S. Iz istorii Mariupolskogo teatra (Gody, sobytiya, imena) / S. Burov, S. Otchenashenko. – Mariupol : ZAO «Gazeta «Priazovskiy rabochiy», 2003. – 136 s.

2. Дьякова О. Нам –125 / О. Дьякова // Театральная площадь. – 2004. –№ 3 (март). – С. 5–6 ; Dyakova O. Nam –125 / O. Dyakova // Teatralnaya ploshchad. – 2004. –№ 3 (mart). – S. 5–6.

3. Заболотна В. Театральна Україна в полудень віку: український драматичний театр 40–60-х років ХХ ст. / В. Заболотна // Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття. – Київ : Інтертехнологія, 2006. – С. 533–586 ; Zabolotna V. Teatralna Ukraina v poluden viku: ukrainskyi dramatychnyi teatr 40–60-kh rokiv XX st. / V. Zabolotna // Narysy z istorii teatralnoho mystetstva Ukrainy KhKh stolittia. – Kyiv : Intertekhnolohiia, 2006. – S. 533–586

4. Із постанови ЦК КП(б)У «Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи до його поліпшення» (жовтень 1946 р.) // Хрестоматія з історії України / упоряд. : В. І. Гусєв, Г. І. Сургай. – Київ : Освіта, 1996. – С. 269–271 ; Iz postanovy TsK KP(b)U «Pro repertuar dramatychnykh i opernykh teatriv URSR i zakhody do yoho polipshennia» (zhovten 1946 r.) // Khrestomatiia z istorii Ukrainy / uporiad. : V. I. Husiev, H. I. Surhai. – Kyiv : Osvita, 1996. – S. 269–271.

5. Козловский А. Щедрость умных сердец / А. Козловский // Приазовский рабочий. – 1965. – № 12 (28 января). – С. 4 ; Kozlovskiy A. Shchedrost umnykh serdets / A. Kozlovskiy // Priazovskiy rabochiy. – 1965. – № 12 (28 yanvarya). – S. 4.

6. Лигачев А. Будущее нашего города / А. Лигачев // Приазовский рабочий. – 1955. – № 14 (2 февраля). – С. 3 ; Ligachev A. Budushchee nashego goroda / A. Ligachev // Priazovskiy rabochiy. – 1955. – № 14 (2 fevralya). – S. 3.

7. Негримовский М. Выставки, вечера, концерты / М. Негримовский // Приазовский рабочий. – 1949. – № 154 (24 декабря). – С. 2 ; Negrimovskiy M. Vystavki, vechera, kontserty / M. Negrimovskiy // Priazovskiy rabochiy. – 1949. – № 154 (24 dekabrya). – S. 2.

8. Приазовский рабочий. – 1946. – № 158 (21 декабря). – С. 2; Priazovskiy rabochiy. – 1946. – № 158 (21 dekabrya). – S. 2

9. Приазовский рабочий. – 1947. – № 139 (11 ноября). – С. 1; Priazovskiy rabochiy. – 1947. – № 139 (11 noyabrya). – S. 1.

10. Приазовский рабочий. – 1959. – № 132 (4 ноября). – С. 4; Priazovskiy rabochiy. – 1959. – № 132 (4 noyabrya). – S. 4.

11. Приазовский рабочий. – 1960. – № 134 (5 ноября). – С. 4; Priazovskiy rabochiy. – 1960. – № 134. – (5 noyabrya). – S. 4.

12. Приазовский рабочий. – 1965. – № 184 (23 октября). – С. 4; Priazovskiy rabochiy. – 1965. – № 184 (23 oktyabrya). – S. 4.

13. Приазовский рабочий – 1967. – № 194 (3 октября). – С. 4; Priazovskiy rabochiy – 1967. – № 194 (3 oktyabrya). – S. 4.

14. Пухнаревич О. Зритель аплодирует / О. Пухнаревич // Приазовский рабочий. – 1961. – № 132 (2 ноября). – С. 4 ; Pukhnarevich O. Zritel aplodiruet / O. Pukhnarevich // Priazovskiy rabochiy. – 1961. – № 132 (2 noyabrya). – S. 4.

15. Раввинов В. Огни рамп / В. Раввинов // Приазовский рабочий. – 1961. – № 100 (19 августа). – С. 4 ; Ravvinov V. Ogni ramp / V. Ravvinov // Priazovskiy rabochiy. – 1961. – № 100 (19 avgusta). – S. 4.

16. Райгородецкий М. Новые постановки госдрамтеатра / М. Райгородецкий // Приазовский рабочий. – 1948. – № 42 (10 апреля). – С. 2 ; Raygorodetskiy M. Novye postanovki gosdramteatra / M. Raygorodetskiy // Priazovskiy rabochiy. – 1948. – № 42 (10 aprelya). – S. 2.

17. Харабет Е. Гастроли проходят успешно / Е. Харабет // Приазовский рабочий. – 1965. – № 108 (9 июля). – С. 4 ; Kharabet Ye. Gastroli prokhodyat uspeshno / Ye. Kharabet // Priazovskiy rabochiy. – 1965. – № 108 (9 iyulya). – S. 4.

18. Ходырев А. С. Город культуры, веселья и радости / А. С. Ходырев // Приазовский рабочий. – 1947. – № 1 (1 января). – С. 3 ; Khodyrev A. S. Gorod kultury, veselya i radosti / A. S. Khodyrev // Priazovskiy rabochiy. – 1947. – № 1 (1 yanvarya). – S. 3.

19. Чуприк Л. Н. Научная справка из истории Мариупольського театра / Л. Н. Чуприк // Архив Мариупольского краеведческого музея. Ф. 345. од. зб. 25–26. – 28 с. ; Chuprik L. N. Nauchnaya spravka iz istorii Mariupolskogo teatra / L. N. Chuprik // Arkhiv Mariupolskogo kraevedcheskogo muzeya. F. 345. od. zb. 25–26. – 28 s.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2017 р.

O. Demidko

THE WAYS OF MARIUPOL THEATRICAL CULTURE DEVELOPMENT (1946-1960)

There were some features of the development of theatrical art in Mariupol studied during 1946-1960-s. And also there were different arrangements of Soviet government described, which were directed on the reconstitution of control over the theatre's business which was weakened during the war time. The main reasons which stopped the active actions from the side of Mariupol theatre were illuminated too, at the end of 1940-s. It was brought to life that despite of absence of professional theatre, the art culture of the city continued its developmental improvements due to the tours and unique art of amateur theatre circles and organizations concentrated in Mariupol. There was also the opening of District Drama Russian theatre lighted too, which over helped the art activity with its upgrade. The head tendencies of development of Mariupol theatre were analyzed brightly in 1960-s, as also creative searches of the director and its cast. The significant attention was paid to the features of repertoire, tour's activity, to the level of interest and attendance of Mariupol theatre by its citizens. Basing on these memories, published articles and reviews of various theatre critics master, the author has analyzed the specific activities of repertoire, the specific features of touring activities and also highlighted the artistic accomplishments of theatre team. The place of theatre in the cultural life of Mariupol audience was determined under the influence of periodical press.

So then, at the period explored, the team of theatre has already succeeded with reasonable artistic revenues, it also has become rather than interesting and well-organized

ensemble of actors which could decide complicated artistic plans and perform on the scene the greatest masterpieces, as well soviet and as classical ones.

The research novelty of the article is specified by its involvement to the research references of new factual material from the history of Ukrainian theatre.

The results of the article can be applied as the theoretical foundation for preparing materials on history and theoretical knowledge of Ukrainian culture, educational courses of cultural science, drama study with its encyclopedia publishers and methodological manuals.

***Key words:** theatrical life, Mariupol, politics, culture. repertoire, tours.*

УДК 930.1:316.4.063.7(477)«1930/1939»

О.А. Довбня

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ НА ДОНБАСІ В 1930-ТІ РР.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

У статті аналізується стан висвітлення сучасними українськими професійними істориками та краєзнавцями проблеми політичних репресій проти різних категорій населення українського Донбасу в 1930-ті роки. У процесі дослідження з'ясовано, що вітчизняні науковці на широкій джерельній базі висвітлили перебіг, наслідки та специфіку політичних репресій в регіоні, встановили кількість жертв, повернули із забуття імена репресованих, а також дослідили, хто безпосередньо брав участь у каральних заходах компартійно-радянської влади.

***Ключові слова:** науковий доробок, репресії, «куркульська операція», «національні операції», органи державної безпеки, позасудові органи.*

Регіональна специфіка політичних репресій знайшла своє відображення в сучасній українській історіографії. У зв'язку з цим постає необхідність історіографічного аналізу наявного наукового доробку, що не тільки сприятиме розвитку історичних знань, а й допоможе встановити роль окремих дослідників у з'ясуванні характерних рис політичних репресій, притаманних окремим регіонам, що залежали від багатьох факторів та визначали їх спрямованість, динаміку, специфіку та загальні наслідки на різних етапах радянської історії.

Метою статті є історіографічний аналіз праць сучасних українських професійних істориків та краєзнавців, в яких висвітлена репресивна політика компартійно-радянської влади на Донбасі в 1930-ті рр.

Стаття є продовженням опрацювання автором проблематики, пов'язаної із репресивною політикою радянської держави щодо населення України у контексті розвитку сучасної вітчизняної історичної науки та виконана в рамках комплексної науково-дослідної теми: «Соціум УСРР – УРСР в умовах державного терору радянської доби 1917 – 1950-х рр. (державний реєстраційний номер – 0114U007377)», що включена до тематичного плану Інституту історії України Національної академії наук України.

Щодо стану наукової розробки запропонованої проблеми, то деякі її аспекти знайшли своє відображення в історіографічних частинах монографій В. Нікольського [23], З. Лихолобової [17], статті О. Богатікової та В. Романцова [2] й тезах доповіді О. Довбні [7]. Зокрема, історики здійснили історіографічний аналіз праць, що стосуються досліджуваних ними проблем, звернувши увагу на те, що, незважаючи на розширення тематики, введення у науковий обіг масиву документів про